

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра кримінального процесу

**Тема: «Медіація – один із ефективних сучасних
способів врегулювання кримінальних правових
конфліктів»**

ПЛАН:

1. Історія виникнення медіації. Поняття відновного правосуддя.
2. Поняття медіації.
3. Впровадження інституту медіації в кримінальному провадженні України та шляхи його удосконалення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
2. Декларація прав дитини від 20.11.1059. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#r75
3. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
5. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text
6. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf
7. Кодекс етики медіатора НАМУ. ЗАТВЕРДЖЕНО рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07.12.2017, протокол № 1. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/>
8. Наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 № 172/5/10 Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>
9. Степанова Г.М., Григорчук Н.П. Сучасна характеристика інституту медіації. Юридичний науковий електронний журнал Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, 2022 №1. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/2021-2022/1_2022.pdf

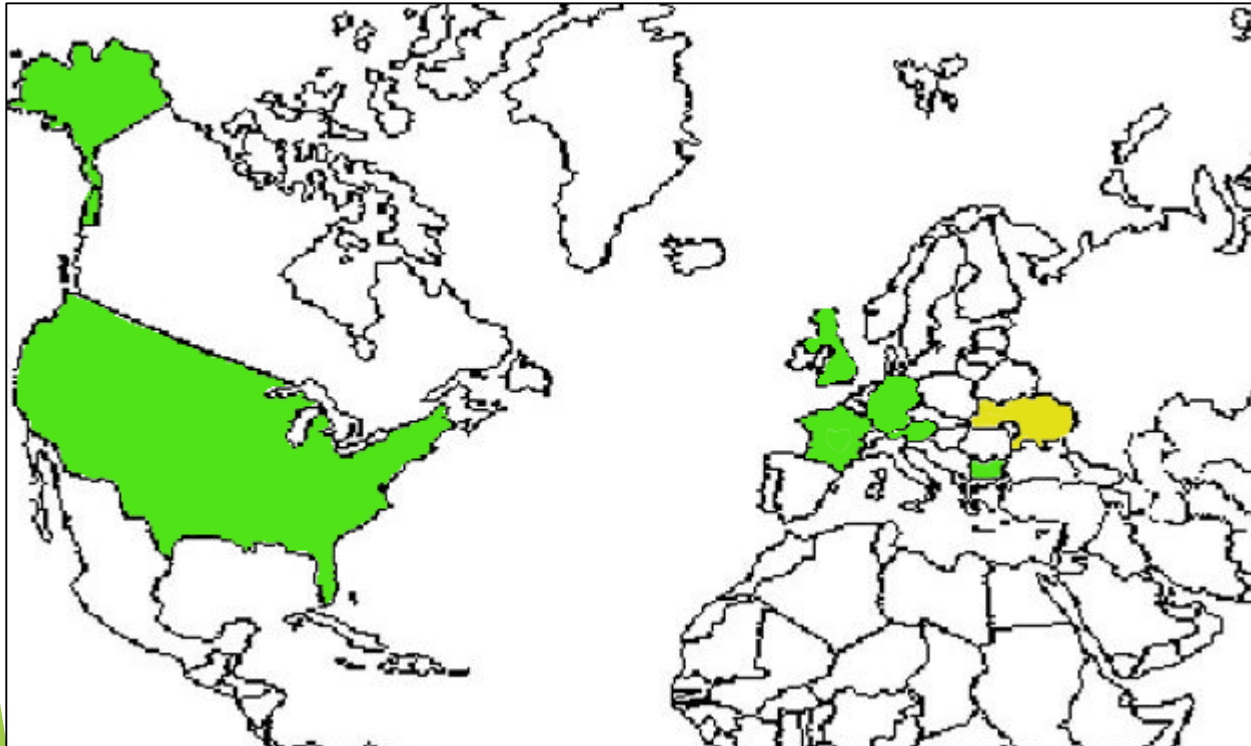
Історія виникнення медіації

Ще з давніх давен у суспільстві існує процедура примирення між кривдником та скривдженим. Конфлікти, за допомогою переговорів (із залученням посередника – нейтральної особи) вирішувалися ще у Стародавній Греції, середньовічній Франції, Київській Русі, Запорозькій Січі тощо. А у східних країнах, таких як Китай та Японія, а також у ісламському та африканському суспільствах основним методом врегулювання спорів були й наразі є саме примирливі угоди, а не судовий розгляд.

Проте медіація, у сучасному її розумінні, з'явилася тільки у 1976 році в США, коли Верхований Суддя У. Бергер, вситупаючи на Паундській конференції, наголосив, що

- ▶ дуже високі судові витрати,
- ▶ тривалі терміни розгляду справ,
- ▶ надмірна легалізація та формалізація процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян

у найближчому майбутньому можуть зруйнувати усю систему правосуддя. Тому він запропонував звернутися до неформальних альтернатив судового розгляду, а саме до медіації.

З тих пір медіація закріплена законодавчо вже не тільки в США, але й у Великій Британії, Австрії, Франції, Німеччині, Болгарії, а з 2021 року в Україні (проте не в повному обсязі).

Що ж таке відновне правосуддя?

Відновне правосуддя – це новий для українського кримінального законодавства підхід до реагування на вчинення кримінальних правопорушень та іншу протиправну поведінку осіб, що, при цьому, враховує баланс інтересів потерпілої особи, правопорушника та суспільства й держави. Такий підхід пропонує сторонам конфлікту сісти за стіл мирних переговорів, дійти консенсусу та відновити справедливість. Цей процес вирішення конфлікту дозволяє сторонам спору самостійно прийняти рішення щодо вчинення дій з усунення наслідків правопорушення, а також зменшити їх вплив у майбутньому. Тож, фактично, при відновному правосудді сторони самостійно справляються з наслідками кримінального правопорушення.

Перевагами відновного правосуддя для держави та суспільства є:

- ▶ вирішення спорів шляхом активного залучення сторін конфлікту;
- ▶ врахування інтересів усіх сторін спору;
- ▶ створення можливості проведення діалогу між правопорушником та потерпілим, що перетворює боротьбу між ними у співпрацю з вирішення спору без суперництва;
- ▶ сприяння розвитку у правопорушника почуття відповідальності для подальшого виправлення та ресоціалізації, а також недопущення повторного вчинення ним правопорушень;
- ▶ можливість швидкого й реального відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди;
- ▶ зменшення напруги в суспільстві;
- ▶ виховування співчуття та гуманістичних цінностей в суспільстві;
- ▶ часткове звільнення правоохоронних та судових органів від перевантаження провадженнями щодо проступків та нетяжких злочинів;
- ▶ збереження державного бюджету та часу працівників сфери юстиції;
- ▶ зменшення кількості кримінальних покарань тощо.

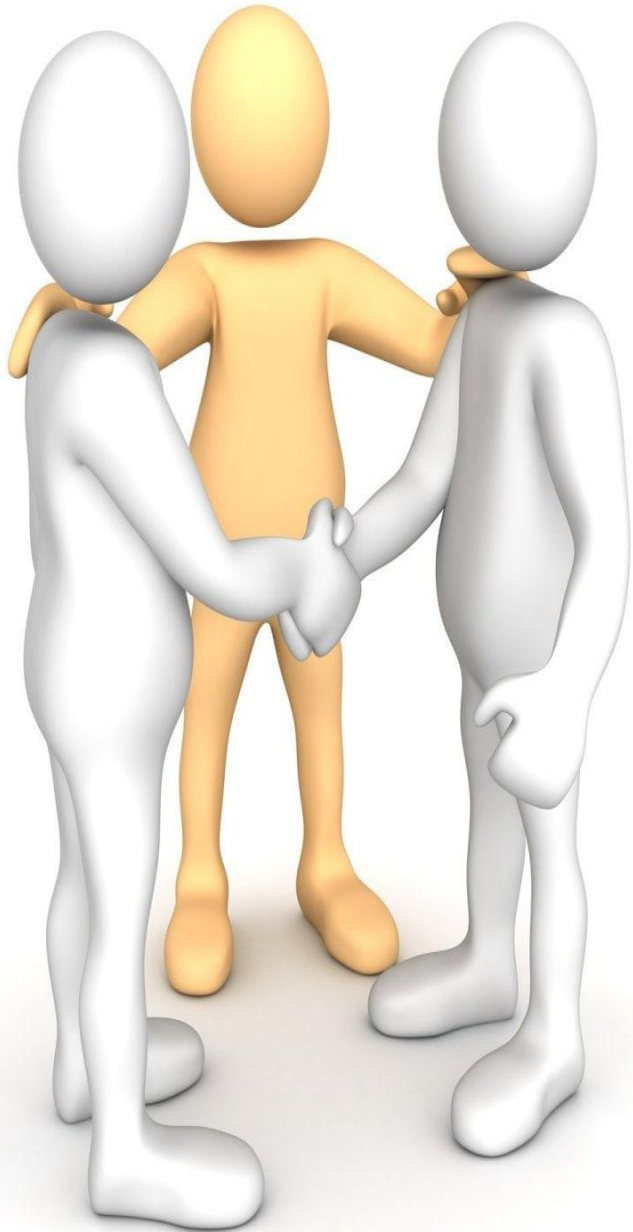
Переваги медіації:

- економія часу та фінансових ресурсів
- можливість впливати на результат
- конфіденційність процедури та менший стрес
- можливість збереження чи відновлення ділових взаємин
- можливість запобігти виникненню конфліктів у майбутньому
- у разі успішної медіації - гарантія виконання рішення

Основною з переваг вирішення спорів через медіацію є те, що сторони конфлікту повністю контролюють процес прийняття рішення із врегулювання спору й остаточне розв'язання конфліктного питання залежить саме від сторін, а не від суду.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів **добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості** медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Добровільність

Участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації.

Сторони медіації та медіатор можуть у будь-який момент відмовитися від участі в медіації.

Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог.

Конфіденційність

Медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше.

Для цілей цього Закону конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації.

Якщо медіатор отримав від однієї із сторін конфіденційну інформацію, він може розкрити таку інформацію іншій стороні (сторонам) лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію.

Особи, зазначені за розголошення конфіденційної інформації несуть відповідальність, передбачену законом.

Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації.

У разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому разі суд, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги сторони медіації до медіатора або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації та її розголошення.

Нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора

Під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється.

Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

Медіатор –
посередник – адвокат, включений до
Реєстру адвокатів, які надають
безоплатну вторинну правову
допомогу,
який пройшов навчання з реалізації
Програми відновлення для
неповнолітніх,
які є підозрюваними у вчиненні
кримінального правопорушення.

Роль медіатора:

- дає можливість почути всі сторони;
- допомагає відновити порозуміння та встановити мирну комунікацію;
- не представляє жодну зі сторін та не приймає жодних рішень.

Медіатор має бути неупередженим у ставленні до сторін, фактів, суджень у конфлікті (спорі), усвідомлено залишаючи осторонь власні стереотипи та власний життєвий досвід, не має права оцінювати поведінку та погляди сторін медіації.

Медіатор не може:

- суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);
- надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);
- приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;
- бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором.

Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення, може бути застосована у разі:

- наявності потерпілої сторони – фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди;
- вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або нетяжкого злочину;
- визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення;
- згоди неповнолітнього і потерпілого на участь у Програмі.

Алгоритм порядку реалізації пілотного проекту «програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення».

Прокурор інформує неповнолітнього, його законного представника та потерпілого, його законного представника про можливість реалізації Програми шляхом залучення регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги посередника та укладення угоди.

У разі отримання згоди сторін прокурор пропонує заповнити заяву про участь у Програмі відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення, та згоду на обробку персональних даних.

Протягом одного робочого дня після заповнення заяви прокурор передає заяву та інформацію щодо правової кваліфікації кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється неповнолітня особа, із зазначенням статті (її частини) КК України, дати закінчення строку досудового розслідування у кримінальному провадженні до регіонального центру.

Регіональний центр протягом *одного робочого дня* після отримання заяви та відповідної інформації від прокурора:

- приймає рішення про застосування Програми та видає відповідне доручення для проведення медіації посереднику і передає йому копію заяви та інформацію, отриману від прокурора;
- організовує проведення зустрічі між сторонами та посередником.

Посередник на зустрічі зі сторонами роз'яснює їм процедуру Програми, її наслідки, надає можливість сторонам дійти згоди щодо умов угоди і в разі згоди сторін на її проходження надає їм форму угоди для ознайомлення і визначення дати наступної зустрічі для її укладення. У разі неможливості чи відмови сторін від укладення угоди інформує про це регіональний центр.

Для визначення заходів, що можуть бути передбачені в угоді, а також отримання консультативної підтримки з питань їх обрання стосовно конкретного неповнолітнього регіональний центр укладає меморандуми про взаємодію з Державною установою «Центр пробації», установами, організаціями, діяльність яких спрямована, зокрема, на розвиток особистості неповнолітніх, їх ресоціалізацію.

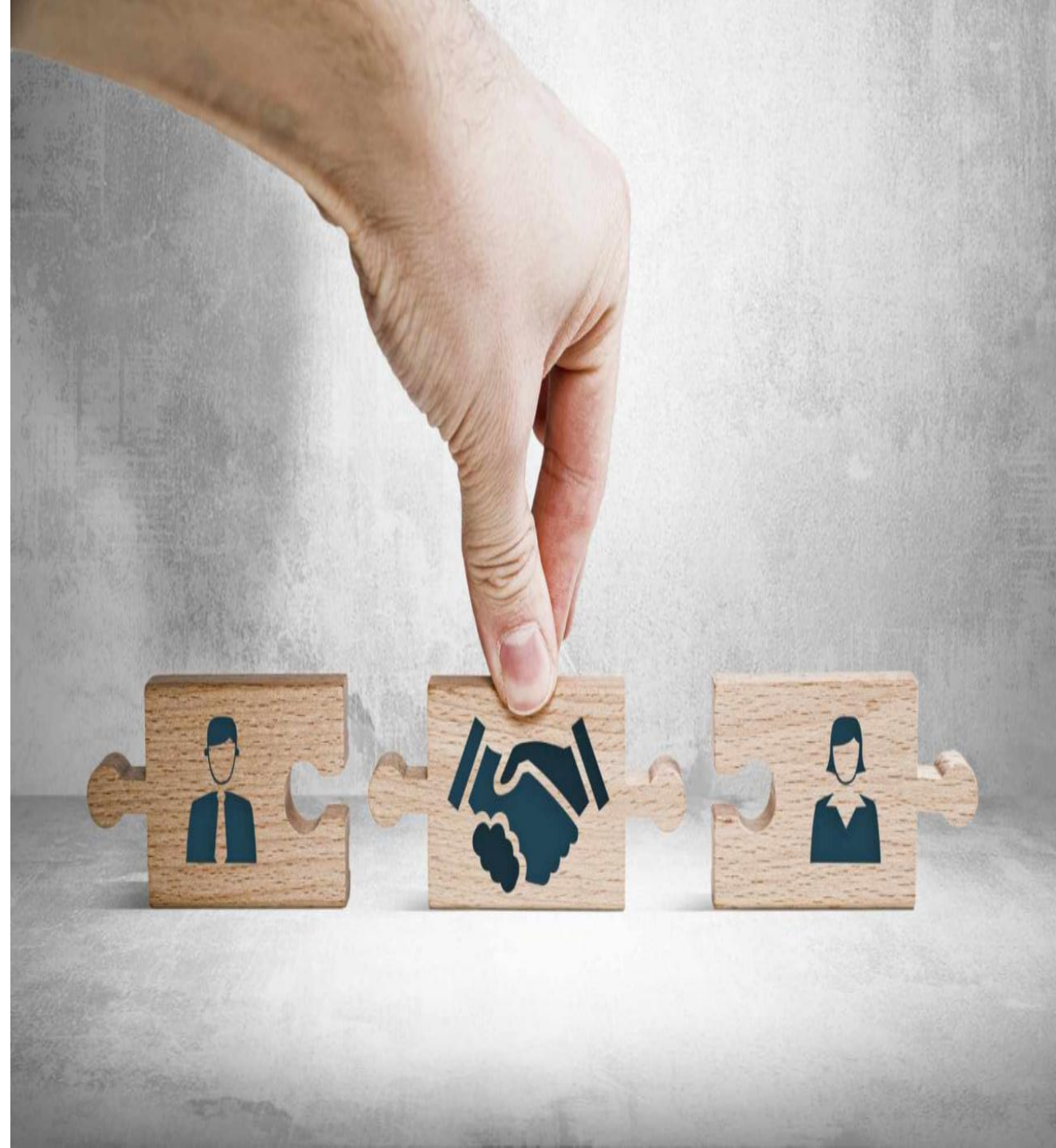

Після виконання угоди регіональний центр готує інформацію щодо результатів участі неповнолітнього у Програмі відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення та надсилає її прокурору.

Для забезпечення реалізації пілотного проекту можуть утворюватися робочі групи за участю прокурора, соціального працівника, психолога, представників регіонального центру та органу пробації.

Відновне примирення (медіація) має бути проведена протягом одного місяця. За бажанням обох сторін, якщо цього вимагають інтереси дитини у конфлікті з законом, цей строк може бути продовжено до двох місяців, про що посередник (медіатор) повідомляє прокурора.

Підстави припинення відновного примирення (медіації):

- 1) укладення сторонами угоди за результатами медіації;
- 2) отримання посередником (медіатором) заяви сторін або однієї із сторін, адресованої посереднику (медіатору), про припинення відновного примирення (медіації);
- 3) з моменту отримання сторонами заяви посередника (медіатора) після консультацій зі сторонами про те, що подальші зусилля на досягнення згоди в межах відновного примирення (медіації) більше себе не виправдовують.

Правові наслідки проходження відновного примирення (медіації)

Виконання неповнолітнім угоди за результатами медіації та інших відновних заходів, передбачених угодою про виведення з кримінального провадження, залежно від ступеню їх виконання може бути підставою для:

- 1) звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження;
- 2) звільнення від покарання;
- 3) звільнення від відбування покарання;
- 4) врахування як обставини, що пом'якшує покарання.

Статтею 284 КПК України передбачено *вичерпний перелік підстав для закриття кримінального провадження*. Вони, в свою чергу, класифікуються за декількома критеріями. Всі підстави закриття кримінального провадження поділяються на реабілітуючі та нереабілітуючі.

Реабілітуючими є ті підстави, що пов'язані з констатацією факту того, що підозрюваний/обвинувачений не вчинив правопорушення.

На противагу цьому *нереабілітуючими* є ті, що позитивно вирішують питання про вчинення особою правопорушення.

Питання про звільнення від кримінальної відповідальності може бути вирішено лише судом як на стадії досудового розслідування, так і на стадії судового розгляду.

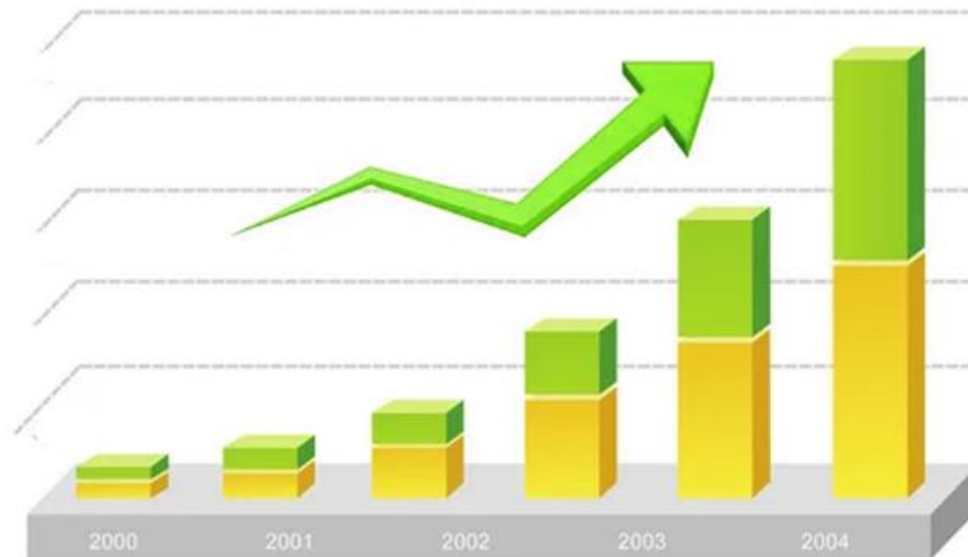
На сьогодні, українським законодавством передбачена можливість, як право сторін, здійснення процедури медіації у багатьох галузях права, включаючи кримінальну.

Важливим кроком до цього було проведення пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення», який в подальшому дав ґрунт для затвердження закону України «Про медіацію» 16.11.2021 року. Щоправда, на практиці не застосовуються всі можливості медіації у кримінальному судочинстві, обмежуючись лише кримінальними провадженнями щодо неповнолітніх, які вперше вчинили кримінальний проступок чи нетяжкий злочин.

У зарубіжних країнах медіація у кримінальному судочинстві застосовується до усіх категорій населення та у кримінальних провадженнях, незалежно від ступеня тяжкості кримінального правопорушення. Проте має різні наслідки у вигляді:

- 1) звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження;
- 2) звільнення від покарання;
- 3) звільнення від відбування покарання;
- 4) врахування як обставини, що пом'якшує покарання.

За даними США щодо використання та переваг альтернативного вирішення спорів за 2016 фінансовий рік виявлено 75% і 52% розв'язання спорів у добровільних провадженнях альтернативним способом розв'язання конфліктів і провадженнях за рішенням суду відповідно.

Дякую за увагу!

професор кафедри кримінального процесу, доцент Ганна СТЕПАНОВА